
روان‌شناسی اخلاق

تألیف

دکتر پروین کدیور

فهرست

۷	فصل یکم: نظریهٔ پیاژه در زمینهٔ تحول اخلاقی
۷	درآمدی بر نظریهٔ پیاژه در زمینهٔ تحول اخلاقی
۱۳	کانت و پیاژه
۱۴	تحول شناختی و تحول اخلاقی
۱۹	نظریهٔ پیاژه در زمینهٔ تحول اخلاقی
۲۰	۱. به کار بستن قواعد
۲۶	۲. آگاهی از قواعد
۳۰	واقع‌گرایی و نسبی‌گرایی اخلاقی
۳۴	داستان‌های مربوط به بی‌دقتی
۴۱	کاربردهای نظام پیاژه
۴۳	منابع
۴۵	فصل دوم: نظریهٔ کالبرگ در زمینهٔ تحول اخلاقی
۴۸	کالبرگ و سنجش قضاوت‌های اخلاقی
۵۱	مراحل تحول اخلاقی از نظر کالبرگ
۵۲	الف. سطح اخلاق پیش‌قراردادی
۵۲	مرحلهٔ اول: اخلاق بر پایهٔ تنبیه و اطاعت
۵۳	مرحلهٔ دوم: اخلاق ابزارگونهٔ نسبی (لذت‌گرایی نسبی)

۱۰۹	اهمیت فرایندهای شناختی، عواطف و رفتار
۱۱۰	محدودیت‌های نظریه شناختی
۱۱۴	منابع
۱۱۵	فصل پنجم: دیدگاه شناختی-اجتماعی و تحول اخلاقی
۱۱۵	نظریه شناختی-اجتماعی
۱۱۸	جبرگرایی دوجانبه
۱۲۰	انواع سرمشق‌گیری
۱۲۱	فرایندهای یادگیری مشاهده‌ای
۱۲۱	۱. فرایند توجه
۱۲۲	۲. فرایند یادداری
۱۲۲	۳. فرایندهای تولید رفتار
۱۲۳	۴. فرایندهای انگیزشی
۱۲۵	نقش پذیرش در تبیین یادگیری مشاهده‌ای
۱۲۶	۱. مشاهده
۱۲۶	۲. اکتساب
۱۲۷	۳. پذیرش
۱۲۹	تفاوت اکتساب و عملکرد
۱۳۰	نظریه شناختی-اجتماعی در تحول اخلاقی
۱۳۳	نظریه شناختی-اجتماعی و نظریه صفات
۱۳۴	نظریه شناختی-اجتماعی و نظریه یادگیری
۱۳۶	نظریه شناختی-اجتماعی و روان‌کاوی
۱۴۱	نظریه شناختی-اجتماعی و پیازه و کالبرگ
۱۴۳	نظریه شناختی-اجتماعی و کاربردهای آن در تربیت اخلاقی
۱۴۶	کنترل تعصبات شخصی
۱۴۶	تأیید الگوها
۱۴۷	توجه به رشد شناختی کودک
۱۴۸	استفاده از روش‌های فعال
۱۴۹	سخن آخر

۵۴	ب. سطح اخلاق قراردادی
۵۴	مرحله سوم: اخلاق پسر خوب، دختر خوب
۵۶	مرحله چهارم: اخلاق براساس قانون و نظم
۵۶	ج. سطح اخلاق فراقراردادی
۵۷	مرحله پنجم: اخلاق براساس پیمان اجتماعی
۵۸	مرحله ششم: اخلاق براساس اصول جهانی
۶۳	آموزش اخلاق در نظریه کالبرگ
۶۴	انتقادهای وارد بر نظریه کالبرگ
۶۶	روش‌های جدید در سنجش قضاوت‌های اخلاقی
۷۲	روی آورد نوکالبرگی
۷۴	قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی
۷۶	منابع
۷۹	فصل سوم: از نظریه تا عمل
۷۹	از نظریه تا عمل
۸۰	سوابق تحقیقاتی
۸۲	مبانی نظری و دلالت‌های آن در تربیت اخلاقی
۸۳	مبانی فلسفی
۸۴	تعیین‌کننده‌های درونی و بیرونی رفتار
۸۶	مبانی فلسفی دیدگاه شناختی و پی‌آمدهای آن
۸۷	تعامل فرد و محیط
۸۹	مبانی روش شناختی و پی‌آمدهای آن
۹۰	تجربه‌های اجتماعی
۹۰	مراحل تحول اخلاقی به عنوان مبانی برای تربیت اخلاقی
۹۷	تعادل‌جویی
۱۰۳	منابع
۱۰۵	فصل چهارم: دیدگاه شناختی: خلاصه و ارزشیابی
۱۰۵	دیدگاه شناختی: خلاصه و ارزشیابی
۱۰۹	محدودیت‌های نظری در زمینه بررسی تحول اخلاقی

۱۵۲	منابع
۱۵۳	پیوست ۱
۱۵۳	داستان‌های کوتاه پیازه در مورد قضاوت‌های اخلاقی
۱۵۳	داستان‌های مربوط به بی‌دقتی
۱۵۴	داستان‌های مربوط به پنهان‌کاری
۱۵۵	داستان‌های مربوط به دروغ‌گویی
۱۵۷	داستان‌های مربوط به مجازات
۱۵۹	داستان‌هایی در مورد عدالت ذاتی
۱۶۰	داستان‌هایی در مورد عدالت و قدرت
۱۶۳	پیوست ۲
۱۶۳	داستان‌های کالبرگ پیرامون قضاوت‌های اخلاقی
۱۶۳	داستان شماره یک
۱۶۴	داستان شماره دو
۱۶۶	داستان شماره سه
۱۶۷	داستان شماره چهار
۱۶۷	داستان شماره پنج
۱۶۹	پیوست ۳
۱۶۹	پرسشنامه داوری‌های اجتماعی
۱۷۱	داستان شماره یک
۱۷۴	داستان شماره دو
۱۷۶	داستان شماره سه
۱۷۹	داستان شماره چهار
۱۸۱	داستان شماره پنج
۱۸۴	داستان شماره شش

فصل یکم

نظریه پیازه در زمینه تحول اخلاقی

درآمدی بر نظریه پیازه در زمینه تحول اخلاقی

در طبقه‌بندی پدیده‌هایی که انسان در نظام هستی می‌شناسد یا قصد دارد که بشناسد، بحث و اختلاف نظر بسیار است. گرچه این کتاب در پی بحث در زمینه پدیده‌شناسی نیست، لیکن بنا به ماهیت موضوع با دو گونه پدیده روبروست. در واقع، کتاب حاضر در دو قلمرو روان‌شناسی رشد و روان‌شناسی اجتماعی و گاه در حوزه آموزش و پرورش سازمان پیدا کرده است. اصطلاح «پدیده اجتماعی تام»، نخستین بار توسط مارسل موس^۱ عنوان گردید و مورد استقبال روزافزون صاحب‌نظران واقع شد و در مقابل آن «پدیده روانی تام^۲» از جانب کسانی همچون ژرژ گورویچ^۳ و دیگران مطرح و مورد بحث قرار گرفت. لیکن آن‌ها به وضوح به این واقعیت معترف‌اند که بررسی

1. Marcel Mauss. 2. Phenomene psychique total 3. Georges Gurvitch

پدیده‌های تام جز در حوزه پاره‌ای دیدگاه‌های فلاسفه و در مباحث مربوط به شناخت‌شناسی پدیده‌ها، کمکی به حصول پاسخ‌های انسان‌پویای معاصر نمی‌کند و تداخل قلمرو قراردادی علوم برای توضیح و تبیین مسایل مورد پژوهش ضروری است. همچنان‌که گورویچ خاطر نشان می‌سازد: «هرگاه پدیده‌های روانی تام و پدیده‌های اجتماعی تام را با یکدیگر تطبیق ندهیم، چگونه می‌توانیم با احتراز از تقسیم نادرست واقعیت به فرد و جامعه، سهم امر روانی را در واقعیت اجتماعی تعیین و تصریح کنیم... نه تجربه روانی جدا از تجربه اجتماعی وجود دارد و نه تجربه روانی - اجتماعی متعالی؛ آنچه وجود دارد تجربه کل و تامی است که هم فردی است و هم جمعی (۱۳۶۹: ۲ و ۱۹). لذا تجربه مقوله‌های مربوط به شناخت انسان، در فصل مشترک دو قلمرو مذکور قرار خواهد گرفت. بدیهی است که مطالعه رفتار انسان و تغییر آن در قلمرو اخلاق، محور مباحثی اختصاصی‌تر نظیر «آموزش و پرورش» قرار می‌گیرد. آموزش و پرورش یکی از محورهای اساسی مطالعات جامعه‌شناختی بوده است. آموزش و پرورش، به‌عنوان یکی از نهادهای اصلی اجتماعی، مهم‌ترین نهادی است که فرایند جامعه‌پذیری را میسر و تسهیل می‌کند، و فرد را مهیای پذیرش نقش‌های محول و محقق خود می‌سازد. امیل دورکیم^۱ در این خصوص عقیده دارد که نقش اساسی آموزش و پرورش اتصال هنجارها و ارزش‌های اجتماعی است. بقای جامعه به تجانس و تشابهات لازم بین اعضای آن بستگی دارد و جامعه با انسجام و یگانگی اجتماعی شکل می‌گیرد و متکی بر احساسات و کار مشترک اعضای خود است. افراد جامعه تحت تأثیر

1. Emil Durkheim

هنجارهای اجتماعی، که حاصل زندگی جمعی است قرار می‌گیرند و جوامع وظیفه دارند انبوه افراد مجزا را به جمع واحدی تبدیل کنند. در غیر این صورت، جامعه دچار بی‌هنجاری^۱ شده و آسیب‌پذیر می‌شود (دورکیم، ۱۹۵۶).^۲

پیاژه ارتباط روان‌شناسی اخلاق، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی اجتماعی و آموزش و پرورش را چنین بیان می‌کند:

مباحثی که در زمینه اخلاق کودکان مطرح کرده‌ایم، خواه و ناخواه ما را به درون مسایلی می‌کشاند که جامعه‌شناسان و روان‌شناسان اجتماعی امروز آن را مورد مطالعه قرار داده‌اند. بنا به نظر دورکیم، جامعه یگانه منشأ اخلاقیات است. اگر چنین باشد، برای بررسی آن جای بهتری از روان‌شناسی کودک نیست. همان‌طور که خوانندگان کتاب کلاسیک آموزش اخلاقی^۳ دورکیم دریافته‌اند، همه انواع جامعه‌شناسی ناگزیر به سوی نظامی از آموزش و پرورش کشیده می‌شوند. به این دلیل قصد ما این است که به رغم مشکلات موجود در این بررسی‌ها، بعضی از نظریه‌های مهم جامعه‌شناسی و روان‌شناسی اخلاقی امروز را بررسی نموده و آن‌ها را با یافته‌های خویش مقایسه نماییم. به این منظور، از هر بخشی که ماهیت کلی داشته باشد اجتناب نموده و کار را به مسایلی محدود خواهیم کرد که در آن‌ها جهت نظریه‌های روان‌شناسی به سوی کودکان باشد... به رغم تمایل ما به محدود نمودن بحث به مسایل روان‌شناسی کودک، باز هم خواننده

1. anomie

۲. دورکیم آموزش را به تعلیم و تربیت رسمی محدود نکرده، بلکه آن را در معنایی به کار می‌برد که بسیار نزدیک به مفهومی است که اصطلاح اجتماعی شدن در زبان انگلیسی یافته است» (گیدنز، ۱۹۷۸).

3. Education Morale